

תוכן עניינים

1	פתח דבר
3	חלק א': כללי
3	שער א': מומחים בעין המשפט - כללי
3	פרק א': מבוא
5	פרק ב': הוראות הדין תחתם חוסה חוות-דעת המומחה
	פרק ג': חוות-דעת מומחה רפואי בדיני הנזיקין הכלליים ובחקיקה
11	מיוחדת
	שער ב': פקודת הראיות (נוסח חדש), התשל"א-1971 -
13	המומחים וחוות-הדעת
13	פרק א': חוות-דעת מומחה ותעודת רופא - סעיף 20 לפקודה
21	פרק ב': חזקת חתימה - סעיף 21 לפקודה
22	פרק ג': חוות-דעת ותעודת רופא שנעשו מחוץ לישראל - סעיף
23	לפקודה
27	פרק ד': תעודת עובד הציבור - סעיף 23 לפקודה
31	פרק ה': צורת חוות-הדעת והגשתה - סעיפים 24 ו-25 לפקודה
39	פרק ו': חקירה בעל-פה - סעיף 26 לפקודה
28	פרק ז': שמירת זכויות וסמכויות והגדרה - סעיפים 27 ו-
51	לפקודה
	שער ג': מומחים - תקנות סדר הדין האזרחי, התשע"ט-2018
	ודין ישן - תקנות 125 עד 135 לתקנות סדר הדין האזרחי,
55	התשמ"ד-1984
55	פרק א': הגדרות המומחה
61	פרק ב': מומחה שיעץ עצה
	פרק ג': חוות-דעת רפואית ופטור מהגשתה - תקנה 87 לתקנות סדר הדין
	האזרחי, התשע"ט-2018 ודין ישן - תקנה 127 לתקנות סדר הדין
69	האזרחי, התשמ"ד-1984
	פרק ד': בדיקה רפואית והגשת חוות-דעת מטעם בעל דין אחר - תקנה
128	87(א) עד (ד) לתקנות סדר הדין האזרחי החדשות - דין ישן, תקנה
83	לתקסד"א הישנות
	פרק ה': חוות-דעת מומחה מטעם בעל דין בעניין שאינו רפואי - תקנות
87(ה) ו-	87(ו) לתקנות סדר הדין האזרחי, התשע"ט-2018 - דין ישן,
91	תקנה 129 לתקסד"א הישנות
	פרק ו': מומחה מטעם בית-המשפט - תקנה 88 לתקנות סדר הדין
95	האזרחי החדשות - דין ישן, תקנה 130 לתקסד"א הישנות

1. כללי	95
2. הצגת פרוטוקול עדותו של תובע וסרטי מעקב בפני מומחה שנתמנה	
טרם עריכת חוות-דעתו - היקש מן המקובל בתאונות דרכים	103
3. הפוסק האחרון בשאלת קיומה או היעדרה של אסכולה הוא בית-	
המשפט ולא המומחה	106
4. סמכותו של בית-המשפט לקבוע קשר סיבתי בניגוד לקביעתו של	
מומחה רפואי שמונה מטעמו	106
5. מה הדין כאשר ממכלול חומר הראיות המונח לפני בית-המשפט עולה	
מסקנה השונה מחוות-דעתו של המומחה הרפואי?	106
6. הקביעה הסופית בדבר מצבו הרפואי של התובע כתוצאה מהתאונה	
מסור בידי בית-המשפט	107
7. עניינים נוספים - ההלכה הפסוקה	108
פרק ז': חקירת מומחה שהגיש חוות-דעת - תקנה 87(ח) לתקנות סדר	
הדין האזרחי, התשע"ט-2018 - דין ישן, תקנה 130א לתקסד"א	
הישנות	111
1. כללי	111
2. חקירה נגדית של מומחים רפואיים ואחרים	112
3. ויתור על חקירה נגדית	114
4. חקירה נגדית של מומחה מטעם בית-המשפט	115
5. חקירה נגדית של מומחה מוסכם	116
6. על בית-המשפט להיעתר לבקשת צד להזמין מומחה לחקירה	116
7. אין בשאלות ההבהרה שהוצגו למומחה, משום מיצוי או ויתור על	
זכות החקירה הנגדית	117
8. כיצד לנהוג בחקירת עד מומחה	118
9. חוסר אפשרות חקירה נגדית עקב מותו של עד	118
10. פסילת חוות-דעת המומחה בתחום הראומטולוגיה לאור אי-הצגת	
כל המסמכים הרפואיים	118
פרק ח': היעדר ניגוד עניינים של מומחה מטעם בית-המשפט - תקנה 89	
לתקנות סדר הדין האזרחי, התשע"ט-2018	121
פרק ט': שכרו והוצאותיו של מומחה - תקנה 92 לתקנו תסדר הדין	
האזרחי, התשע"ט-2018 - דין ישן, תקנה 131 לתקסד"א	
הישנות	123
פרק י': סמכותו של מומחה רפואי - תקנה 90 לתקנות סדר הדין האזרחי,	
התשע"ט-2018 - דין ישן, תקנה 132 לתקסד"א הישנות	129
פרק י"א: בקשת הוראות	133
פרק י"ב: צורת חוות-הדעת והגשתה	135
פרק י"ג: חוות-דעת מומחה שמינה בית-המשפט - תקנה 91 לתקנות	
סדר הדין האזרחי, התשע"ט-2018 - דין ישן, תקנה 134 לתקסד"א	
הישנות	137

פרק י"ד: צירוף אסמכתאות לחוות-דעת מומחה - תקנה 87(ז) לתקנות סדר הדין האזרחי, התשע"ט-2018 - דין ישן, תקנה 134 לתקסד"א הישנות.....	145
פרק ט"ו: בדיקה רפואית נוספת - תקנה 135 לתקסד"א הישנות....	147
פרק ט"ז: תיקון כתב טענות.....	149
פרק י"ז: אי-קיום התקנות - תקנה 93 לתקנות סדר הדין האזרחי, התשע"ט-2018 - דין ישן, תקנה 137 לתקסד"א הישנות.....	153
פרק י"ח: עניינים שונים.....	159
1. התובעים אומנם צירפו לכתב התביעה חוות-דעת מומחה לעניין האחריות - הגם שלא נדרשו לכך על-פי הוראת תקנה 87(ה) לתקסד"א, אך אינני מוצאת להידרש לה עתה, משחוות-דעת מומחה ככלל אינה זו שגודרת את ד' אמות התביעה.....	159
2. על-פי תקנה 87(א) לתקסד"א, על בעל דין המבקש להוכיח "עניין שברפואה" לצרף חוות-דעת של מומחה רפואי לכתב טענותיו. חוות-דעת רפואית נחשבת לחלק בלתי-נפרד מעילת התביעה, ובלעדיה עילת התביעה אינה שלמה, להבדיל מחוות-דעת של מומחה בעניין שאינו ברפואה לפי תקנה 87(ה) לתקסד"א.....	159
3. במקרה זה טרחו דווקא הנתבעים להגיש חוות-דעת סדורה ומאירת עיניים. הם אף בחרו לעשות כן בגילוי מלא - כבר בכתב הגנתם, מבלי שהיתה עליהם חובה לעשות כן - שהרי המועד להגשת חוות-דעת בנושא שאינו ברפואה כרוך מלכתחילה במועד שמיעת הראיות ולא קודם לכן.....	159
4. בענייני, שוכנעתי כי התובעת הרימה את הנטל להראות כי קיימת בעניינה ראשית ראיה לנכות צמיתה, לאור החומר הרפואי שצורף, ומידת הפגיעה המתוארת כתוצאה מתאונת העבודה. עוד שוכנעתי כי קיימים "טעמים מיוחדים" בשלם אין מקום לחייב את התובעת בצירוף חוות-דעת רפואיות וזאת בשל חיסרון כיס.....	159
5. הנתבעת גם לא הוכיחה שמחיר התמורה היה בלתי-סביר. הנתבעת הגישה חוות-דעת שמאית מטעמה ואולם מאחר שהשמאית לא התייצבה לחקירה, יש להתעלם מחוות-דעתה בהתאם לתקנה 87(ח) לתקסד"א, היות שלא התאפשר לתובע לחקור אותה.....	160
6. בית-המשפט רשאי לפטור בעל דין מצירוף חוות-דעת רפואית לכתב הטענות. בית-המשפט יעשה שימוש בסמכות זו אך בנסיבות יוצאות דופן, שכן פטור מעין זה אינו עולה בקנה אחד עם שיטת המשפט האדברסרית בגדרה נדרשים בעלי הדין להציג תשתית ראייתית לטענותיהם ולבסס את עילת תביעתם, בין היתר, באמצעות חוות-דעת רפואית.....	160

7. נקודת המוצא היא שבעל דין המבקש להוכיח "עניין שברפואה" נדרש לצרף לכתב טענותיו חוות-דעת מומחה ברפואה, וזאת בשונה מחוות-דעת מומחים בתחומים אחרים, שאותן אין צורך לצרף לכתב הטענות.....	160
8. לפי הוראת תקנה 88(ב) לתקסד"א בהחלטתו למנות מומחה מטעם בית-המשפט ישקול בית-המשפט, בין השאר, את שווי נושא התביעה, עניינה, היקף וסוג המחלוקת בין הצדדים או בין המומחים.....	160
9. במקרה זה לא רק שלא מצאתי שמתקיימים אותם נימוקים כבדי משקל המצדיקים לסטות מקביעותיו של מומחה בית-המשפט ומסקנותיו, אלא שמדובר במומחה שהצדדים הסכימו שחוות-דעתו תהיה מכרעת ובהתאם להוראת תקנה 88(ד) לתקסד"א חוות-דעת המומחים מטעם הצדדים לא יתקבלו כראיה.....	160
10. על-פי תקנה 88 לתקסד"א לבית-המשפט ולעניין זה גם למפקחת על המקרקעין, הוקנה שיקול-דעת רחב בכל הנוגע למינוי מומחים מטעמם זאת אף ללא צורך בהסכמת בעלי הדין וללא תלות בשאלה אם הוגשו חוות-דעת מומחים מטעמם.....	161
11. תכליתה של חוות-דעת מומחה שמונה על-ידי בית-המשפט לסייע בהגעה לפתרון יעיל של הסכסוך לאחר קבלת תמונה מדויקת ומלאה באמצעות חוות-דעת מקצועית.....	161
12. בהתאם לתקנה 91(ג) לתקסד"א אין להפנות למומחה שאלות הבהרה ובעל דין המעוניין במשלוח שאלות כאמור, יקדים ויגיש בקשה בנדון אליה תצורפנה אותן שאלות, וזאת לכל המאוחר תוך 14 יום ממועד קבלת חוות-הדעת.....	161
13. לעניין מעמדה של חוות-דעת מומחה שמונה על-ידי בית-המשפט יצויין בקצרה כי בתי-המשפט פסקו לא אחת כי ככלל, ייטה בית-המשפט לאמץ את ממצאי חוות-דעתו של מומחה מקצועי אשר מונה מטעמו, למעט מקרים חריגים בהם קיימים נימוקים כבדי משקל המצדיקים סטיה ממנה, כגון קיומה של טעות בולטת בחוות-הדעת.....	161
14. הנתבעת חלקה על חוות-דעת המומחה בתחום האא"ג ועל הנכות שקבע בגין טנטון בשיעור של 10%. כידוע, ככלל, יאמץ בית-המשפט את חוות-דעתו של המומחה מטעמו, אלא אם קיימים טעמים כבדי משקל המצדיקים סטיה ממנה. בהתאם לאמת-מידה זו, נבחן עתה את טענות הנתבעת כסדרן.....	161
15. חוות-דעת המומחה מטעם בית-המשפט מהווה אחת מן הראיות המוגשות בהליך. היא אינה כובלת את שיקול-הדעת של בית-המשפט ואינה גורעת מסמכותו להכריע במחלוקת, אך ככלל יאמץ בית-המשפט את ממצאי המומחה, למעט אם הוצגה סיבה בולטת לעין שלא לעשות כן.....	162

16.	במקרה דנן, כאשר חוות-דעתו של המומחה (מהנדס בניין ושמאי מקרקעין בהכשרתו) היתה מפורטת ומנומקת, תוך התייחסות למכלול הראיות והנתונים ולאחר בחינה קפדנית שלהם, וכאשר זו גם הושלמה במענה לשאלות הבהרה שהוגשו על-ידי שני הצדדים - לא מצאתי אלא לאמץ את ממצאיו של המומחה באשר לליקויים שנמצאו בעבודת התובעת אצל הנתבעת.....	162
שער ד': מינוי מומחה רפואי על-פי חוק פיצויים לנפגעי תאונות דרכים ותקנותיו.....		
163.	פרק א': הדין.....	163
1.	תחולה, הוראת מעבר ותחילה - תקנה 180 לתקסד"א החדשות (תשע"ט).....	163
2.	סעיפים 6א-6ב לחוק פיצויים לנפגעי תאונות דרכים, התשל"ה-1975.....	163
3.	תקנות פיצויים לנפגעי תאונות דרכים (מומחים), התשמ"ז-1986.....	164
169.	פרק ב': כללי.....	169
171.	פרק ג': המומחה הרפואי - סעיף 6א לחוק.....	171
1.	כללי.....	171
2.	מיהו מומחה?.....	172
3.	"נושא רפואי אחר".....	173
4.	מתי יש למנות מומחה רפואי?.....	174
177.	פרק ד': מסמכים שניתן להגיש למומחה הרפואי.....	177
179.	פרק ה': העברת מסמכים למומחה.....	179
1.	כללי.....	179
2.	אבחנה בין תקנה 8 לתקנות לתקנה 2(ב) לתקנות.....	182
187.	פרק ו': מסמכים שאין למסור למומחה.....	187
191.	פרק ז': העברת חומר למומחה לאחר מתן חוות-הדעת.....	191
195.	פרק ח': חקירת המומחה.....	195
199.	פרק ט': קביעת דרגת נכות על-פי דין אחר.....	199
203.	פרק י': נכות זמנית ונכות יציבה.....	203
205.	פרק י"א: פסילת מומחה ומינוי מומחה חלופי.....	205
207.	פרק י"ב: מימון ביניים של שכר המומחה.....	207
209.	פרק י"ג: סיכום.....	209
211.	פרק י"ד: מומחים - מינוי, פסילה, ראיות לסתור ועוד - בהלכה הפסוקה.....	211
1.	הצגת חוות-דעת של מומחה שנבצר ממנו להגיע לבית-המשפט בפני המומחה החדש שמונה.....	211
2.	מינוי מומחים בהסכמת הצדדים בתחום הנזירולוגיה, האורטופדיה והפסיכיאטריה.....	211

3.	דחיית בקשת רשות לערער על אי-מתן היתר להבאת מומחה	211
4.	דחיית בקשה למינוי מומחה בתחום הנירולוגיה	212
5.	דחיית בקשה למינוי מומחה בתחום הנירולוגי	213
6.	מינוי מומחה בתחום הנירולוגיה	214
7.	קבלת בקשה למינוי מומחים בתחום אורטופדיה, נירוכירורגיה, פסיכיאטריה ו-א.א.ג.	215
8.	החלטה על מינוי מומחה לאחר קביעת קדם משפט	215
9.	קבלת בקשה למינוי מומחה נירולוג	216
10.	דחיית בקשה למינוי מומחה שיקומי	216
11.	קבלת בקשה למינוי מומחה - הראומטולוגיה	217
12.	דחיית בקשה למינוי מומחה בתחום הנירוכירורגיה וכירורגית פה ולסת	217
13.	מינוי מומחים בתחום נירולוגיה, אף אוזן גרון ועיניים	218
14.	דחיית בקשה להוצאת חוות-דעת מומחה המתארת את פגיעות התובע	218
15.	אין להציג קביעת ועדת המלי"ל בפני המומחה	218
16.	פסילת חוות-דעת המומחה בתחום הראומטולוגיה לאור אי-הצגת כל המסמכים הרפואיים	219
17.	קבלת בקשה למינוי מומחה בתחום הכירורגיה והפסיכיאטריה	220
18.	דחיית בקשת ערעור על החלטת בית-המשפט - מינוי מומחה לסכרת ודחיית בקשות לסתור	221
19.	דחיית בקשת רשות ערעור על קביעת הנכות של המומחית	221
20.	דחיית בקשה למינוי מומחה פה ולסת במקום מומחה אף-אוזן-גרון	222
21.	ערעור על אי-הסכמה להוכיח מצב רפואי עובר לתאונה	223
22.	ערעור על החלטת מינוי מומחה להראומטולוגיה	224
23.	הצגת חוות-דעת המומחים למומחה העזר	224
24.	מינוי מומחה נוסף אינו סותר את כוונת החוק	225
25.	קבלת בקשה למינוי מומחים רפואיים	226
26.	בקשה למינוי מומחים רפואיים בתחום פסיכיאטרית ילדים, כירורגיה פלסטית ילדים ושיקום	227
27.	קבלת בקשה למינוי מומחה בתחום הסכרת	228
28.	קבלת בקשה למינוי מומחה בתחום האנדוקרינולוגיה	229
29.	בקשה להשלמת החלטה בקשר למינוי מומחה	230
30.	ערעור על הסכמה להצגת מסמכי הוועדה הרפואית ומינוי מומחה	231
31.	קבלת בקשה למינוי מומחים בתחום הנפשי והאורתופדי	232

32. קבלת בקשה למינוי מומחה לקביעת מצבו הרפואי של התובע בעבר	232
33. בקשה למינוי מומחה בתחום הרפואי	233
34. פגיעה בעמוד שדרה צווארי ומותני - דחיית בקשה להתיר שאלות הבהרה למומחה מטעם בית-המשפט בצירוף פרוטוקולי ועדות רפואיות מטעם המוסד לביטוח לאומי	233
35. פגיעה לכאורה בעמוד השדרה - בקשה למינוי מומחה	234
36. דחיית בקשה להבאת מומחה פסיכיאטר שמומחיותו ברפואת השינה	234
37. קבלת בקשה למינוי מומחה בתחום הפסיכיאטריה	235
38. מינוי מומחה בתחום האורתופדיה	235
39. קבלת בקשה למינוי מומחה אורתופדי	236
40. פסילת מומחים על-ידי התובע	236
41. קבלת בקשת להבאת ראיות לסתור ודחיית בקשה להצגת חוות-דעת מומחה	237
42. דחיית בקשה לאסור הבאת ראיות לסתור את החלטת ועדת הערר של המל"ל	238
43. קבלת ערעור להבאת ראיות לסתור את קביעת המל"ל	238
44. בקשה לערעור על אי-מתן היתר להבאת ראיות לסתור את קביעת הוועדה הרפואית	240
45. קבלת בקשה להבאת ראיות לסתור - מינוי מומחים בתחום עיניים, נוירולוגיה ופסיכיאטריה	240
46. דחיית בקשה להבאת ראיות לסתור	242
47. פגיעה בגפיים התחתונות על רקע מחלת סוכרת - בקשה להבאת ראיות לסתור	242
48. בקשה להבאת ראיות לסתור	243
49. דחיית בקשה להבאת ראיות לסתור - כאבי ראש פוסט חבלתיים	243
50. פסילת חוות-דעת מומחה מטעם בית-המשפט	244
שער ה': תקנות בית-משפט לענייני משפחה (סדרי דין), התשפ"א-2020 ודברי ההסבר	245
פרק א': כללי	245
פרק ב': מומחים - תקנות 25 ו-26 לתקנות בית-משפט לענייני משפחה	247
משפחה (סדרי דין) וסעיף 8 לחוק בתי-משפט לענייני משפחה	247
1. כללי	247
2. צו ההקמה - תקנות 258ב(א) ו-258ב(ז) לתקנות סדר הדין האזרחי (הישנות)	249

3.	"מונה מומחה או יועץ מטעם בית-המשפט, לא יהיה בעל דין רשאי להביא עדות נוספת של מומחה מטעמו, אלא ברשות בית-המשפט" - סעיף 8(ג) לחוק בית-המשפט לענייני משפחה	256
3.1.	כללי	256
3.2.	מינוי מומחה	260
3.3.	הגשת חוות-הדעת	261
3.4.	חקירת המומחה	261
3.5.	שכר-טרכת המומחה והוצאותיו	261
3.6.	פקיד סעד (עובד סוציאלי)	262
3.7.	משמונה מומחה מטעם בית-המשפט, אין להגיש בבית-המשפט לענייני משפחה חוות-דעת "פרטית" מטעם מי מהצדדים	262
3.8.	החלטותיהן של הערכאות הקודמות נסבו על השאלה אילו מסמכים היה מקום להעביר לעיון המומחה בנסיבות המקרה הנדון. שאלה זו אינה חורגת מגדרו של הסכסוך בין הצדדים	263
3.9.	סמכותו של בית-המשפט גם למנות מומחה שיהיה בעל סמכויות של חוקר בודק	263
3.10.	הלכות בתי-המשפט	264
265	חלק ב': מיון ורשימות המומחים	
265	שער א': כללי	
265	פרק א': מבוא	
267	פרק ב': מיון	
269	שער ב': מומחים רפואיים	
269	פרק א': כללי	
273	פרק ב': חוק הסדרת העיסוק במקצועות הבריאות, התשס"ח-2008	
273	1. כללי	
274	2. תכליתו הספציפית של חוק ההסדרה, אל מול תכליתו הכללית של החוק, הנגזרת מחוק יסוד: חופש העיסוק	
277	פרק ג': פקודת הרופאים (נוסח חדש), התשל"ז-1976	
299	פרק ד': פסיכולוגים ופסיכיאטרים	
299	1. כללי	
299	2. חקיקה רלבנטית - רשימה	
299	3. הקוד האתי - קוד האתיקה המקצועית של הפסיכולוגים בישראל	
313	4. גילוי חומר המתייחס לטיפול נפשי של מתלוננות בעבירות מין	
313	4.1 חסיון ופרטיות של מתלוננות בעבירות מין - כללי	
314	4.2 טיפול נפשי במתלוננת קרבן עבירה: חסיון מטפל-מטופל	
319	4.3 גילוי חומר המתייחס לטיפול נפשי של קורבן אונס	

5.	תכליתו של סעיף 2 לחוק הפסיכולוגים וועדת הרישום	324
5.1.	כללי	324
5.2.	האם התואר שניתן מאת שלוחת אוניברסיטה, שהוא תואר מאת "מוסד בחוץ-לארץ" "שווה ערך" לתואר המקביל הניתן על-ידי מוסדות להשכלה גבוהה בישראל	336
6.	בקשה להסרת חיסיון מדיוני ועדת משמעת לפי חוק הפסיכולוגים	339
פרק ה': רפואת שיניים		341
1.	תחומיה של רפואת השיניים	341
1.1.	רפואת שיניים לילדים	341
1.2.	אנדודונטיה	341
1.3.	פריודונטיה	341
1.4.	רפואת הפה	341
1.5.	אורתודנטיה	341
1.6.	כירורגיית פה ולסת	342
1.7.	שיקום הפה	342
1.8.	שיקום פנים ולסתות	342
1.9.	שיכוך כאב	342
2.	חקיקה רלבנטית - רשימה	342
3.	רישיון ניהול מרפאות שיניים באמצעות תאגידים לטכנאי שיניים	342
3.1.	כללי	342
3.2.	עתירה לקבלת רשיונות לניהול מרפאות שיניים באמצעות תאגידים - העתירה נדחתה ברובה	345
4.	עבירות משמעת וענישה	355
4.1.	דרישת ההגיונות מאדם המבקש להיות רופא	355
4.2.	שימוש בכינוי ללא הרשאה	356
4.3.	שימוש שלא כדין בתואר פרופסור - הערעור התקבל בחלקו	357
4.4.	שימוש בתואר פרופסור לרפואת שיניים שלא כדין - התביעה נדחתה	360
4.5.	העותר עסק ברפואת שיניים ללא רישיון במשך תקופה ממושכת, והציג רישיון מזויף - העתירה נדחתה	360
פרק ו': רפואת עיניים - אופתלמולוגיה		363
1.	כללי	363
2.	נוירו-אופתלמולוגיה	363
פרק ז': רפואת עור		365
פרק ח': אורטופדיה		367
פרק ט': כירורגיה		369

פרק י': רפואת חירום ורפואה אלטרנטיבית	371
1. רפואת חירום	371
2. רפואה אלטרנטיבית - משלימה - כללי	371
2.1 מהי רפואה אלטרנטיבית משלימה	371
2.2 שאינו "עיסוק ברפואה"	371
שער ג': שמאים	373
פרק א': כללי	373
פרק ב': סוגי שמאות	375
1. כללי	375
2. שמאות רכוש - תביעות נזק	375
3. שמאות חקלאית	375
4. שמאות ציוד מכני הנדסי (צמ"ה)	375
5. שמאות ימית	376
6. שמאות מקרקעין	376
6.1 כללי	376
6.2 חקיקה רלבנטית - רשימה	376
7. שמאות רכב	376
7.1 כללי	376
7.2 "ירידת ערך אובייקטיבית" - כללי	377
7.3 אבחנה בין ירידת ערך "טכנית" לירידת ערך "מסחרית"	377
7.3.1 כללי	377
7.3.2 כללי ועדת ששון אינם מחייבים בהכרח אלא ניתן לסמוך גם על שיטת חישוב עצמאית להערכת הנזק	377
7.3.3 חישוב ירידת הערך	378
7.4 "שמאות רכב" - "שמאי רכב" - "מתמחה בשמאות רכב"	379
7.5 "נזק גולמי" - "אובדן גמור" (total loss) - היחס בין המושגים	380
7.6 "אובדן גמור" - "total loss"	382
7.7 "אובדן גמור להלכה"	383
7.8 "שווי רכב"	384
7.9 "רכב שיצא מכלל שימוש"	385
7.10 "שימוש ברכב שניזוק" (בדיקת בטיחות על-פי תקנה 309 לתקנות) - "נזק בטיחותי" - "שלדה"	386
7.11 "חובת נאמנות"	388
7.12 "איסור ביצוע שומת נזיקין במוסך לא מורשה"	388
7.13 "איסור שימוש בחלק משומש"	388
7.14 "חלק"	389
שער ד': מהנדסים	391

391	פרק א': כללי
393	פרק ב': חקיקה רלבנטית - רשימה
	חלק ג': אחריות המקצועית של מומחים - עילות ותקדימים
395	שער א': פקודת הנזיקין - עוולות
395	פרק א': עוולת הרשלנות
395	1. עקרונות כלליים
396	2. העוולה - גווניה ומרכיביה - מושגי יסוד
396	2.1 כללי
398	2.2 יעילות תחילה
399	2.3 חובת זהירות כללית
400	2.4 שיקולי מדיניות
401	2.5 צפיות
402	2.6 הבחנה בין סוגי הצפיות
403	2.7 הגישה המסורתית והאלטרנטיבה
405	פרק ב': חובת הזהירות - תנאי ראשון
405	1. כללי
406	2. חובת זהירות מושגית
406	3. חובת זהירות קונקרטית
409	פרק ג': הפרת חובת הזהירות - תנאי שני
409	1. כללי
409	2. היפר חובה חקוקה
409	3. דרישת הצפיות
411	פרק ד': קיומו של קשר סיבתי - תנאי שלישי
411	1. כללי
411	2. קשר סיבתי-עובדתי
412	3. קשר סיבתי-משפטי
412	3.1 כללי
412	3.2 מבחן הצפיות
412	3.3 מבחן הסיכון
412	3.4 מבחן השכל הישר
412	4. סיבתיות עמומה
414	5. עיקרון ה"גולגולת הדקה"
415	6. גורם זר מתערב
417	פרק ה': הוכחת הנזק - תנאי רביעי
419	פרק ו': היפר חובה חקוקה
419	1. כללי
419	2. הפרת חוקי תכנון ובניה

שער ב': אחריות המומחה מטעם בית-המשפט	421
פרק א': כללי	421
פרק ב': חיוב אישי של בעל התפקיד	427
פרק ג': הגשת תביעה נגד מומחה מטעם בית-המשפט	431
פרק ד': מומחה בית-המשפט - חזקת המקצועיות וההגינות	433
פרק ה': פסילתו של מומחה מטעם בית-המשפט	437
פרק ו': דוגמאות ותקדימים	453
1. לא מדובר בתביעה כנגד מומחה מטעם בית-משפט בעילת רשלנות רבתי ו/או זדון לא ניתן להגיש תביעת רשלנות כנגדו	453
2. כונס הנכסים התרשל בתפקידו ולא שמר על מצב הנכס - התביעה התקבלה	454
3. דחיית תביעת נזיקין נגד עד מומחה, בין היתר, בשל אפשרות לפגיעה ממשיית בעקרון סופיות הדיון	455
4. הסמכות להיזקק לעד מומחה היא סמכות שבשיקול-דעת שיפוטי	459
5. הגשת תביעה אישית נגד כונס נכסים ובעלי תפקידים דומים - תותר רק במקרים חריגים	460
6. נדחתה בקשה לפסול מומחה בית-משפט - בחשש בעלמא שהועלה על-ידי התובעת אין בו כשלעצמו כדי לפסול את אמינותו	462
7. הקשר שבין המומחה מזה והנתבעת מזה הינו קשר רופף ועקיף - הבקשה לפסלות נדחתה	463
8. מומחה המשמש יועץ מקצועי קבוע של עורך-דינו של אחד מהצדדים למשפט, פסול מלשמש מומחה מטעם בית-המשפט - הערעור התקבל	463
9. נדחתה בקשה לפסלות מומחה - לא נמצאה, בשלב זה, עילה להתערב במסקנת הערכאות הקודמות	464
10. פסילתם של מומחה וחוות-דעתו אינם עניין שיגרתי	465
11. נדחתה בקשת הפסלות - למומחה אין קשר מיוחד, לא לחיוב ולא לשלילה, עם משרד ב"כ המבקשת, או עם המשיבה, או עם כל חברת ביטוח אחרת	466
12. נדחתה בקשת פסלות מומחה - זו תיפסל רק מטעמים מיוחדים	467
13. המבקש לא הצביע על עילה כלשהיא לפסילתו של המומחה או לפסילת חוות-הדעת	467
14. אין בכל הנימוקים שהעלה התובע כדי להצדיק את פסילת המומחה	468
15. ביקורת על מסקנותיו הרפואיות של המומחה שהן למעשה טענות לעניין נכונותה ומשקלה של חוות-הדעת, אינן נימוק לפסילת מומחה או פסילת חוות-הדעת	470

16. אין מקום לפסילת חוות-דעתו של המומחה מטעם בית-המשפט, וכן אין מקום לקבלת חוות-דעת של מומחה נוסף.....	471
17. במקרה הנדון התקיימה נסיבה חריגה ומיוחדת שהביאה לפסילת המומחה.....	473
18. לא נסתרה החזקה בדבר התנהלותו המקצועית של המומחה... 474	474
19. סמכותו של בית-משפט למנות מומחה רפואי נוסף לרופא קודם שמינה כאשר לשופט נותרו ספקות ולדעתו הוא נזקק לחוות-דעת נוספת.....	475
20. פער בין קביעת נכות על-ידי רופא שמינה בית-משפט לבין קביעת המוסד לביטוח לאומי אינו מצדיק מינוי מומחה רפואי נוסף בתביעה בגין תאונת דרכים.....	476
21. אי-תקינות שאינה יורדת לשורש העניין ואינה פוגעת בעבודתו של המומחה ובאובייקטיביות של חוות-הדעת אינה צריכה להביא לביטול המינוי.....	477
22. היה על המומחה להמתין עם חוות-דעתו עד לחלוף התקופות הנזכרות בתקנה 8 לתקנות, כדי לאפשר לצדדים, כולל הנתבעים, להמציא לו מסמכים - הערעור התקבל.....	478
23. אימוץ חוות-דעת של מומחה רפואי חיצוני על-ידי מומחה רפואי שמונה על-ידי בית-משפט.....	479
24. הבקשה לפסילת המומחה נדחתה - המידע אליו נחשף המומחה, בפשטות, אינו בעל אופי של מידע משפטי חסוי ואינו כזה שחשיפתו למומחה יכולה לגרום לתובעת לעיוות דין.....	479
25. בקשת פסילת המומחה נדחתה - ביקורתו של התובע על מסקנותיו הרפואיות של המומחה שהן טענות לעניין נכונותה ומשקלה, אינן נימוק לפסילת מומחה או חוות-הדעת.....	482
26. מאחר ולא נטען כי המומחה מצוי בקשרי עבודה קבועים עם מי מהנתבעות, לא נמצא כל טעם ענייני לפסילת המומחה - הבקשה לפסילת המומחה נדחתה.....	483
27. בגין חוסרים בחוות-הדעת היא תשמש אך חלק ממארג הראיות.....	483
28. מערכת היחסים שיש בין המומחה לבין מקום העבודה היא ללא כל קשר ישיר לתובע - הבקשה נדחתה.....	484
29. החלפת מומחה - על-מנת שמראית פני הצדק תראה.....	485
30. ראוי לאפשר למומחה לסיים את מלאכתו ולהגיש חוות-דעת - הערעור התקבל.....	486
31. משניתנה חוות-הדעת, ובהיעדר כל פגם בהתנהלות המומחה, אין מקום להיעתר לבקשה.....	486
32. חשש כי זכויות התובע תפגענה עקב מינוי זה - הבקשה התקבלה.....	487

33. אין סיבה לחשוד במומחה כי בחר להעדיף עמדת צד על פני רעהו או שהטעמים לחוות-הדעת הם פסולים - הבקשה נדחתה.....	489
34. בחינה של היקף העבודות אשר ביצעה המשיבה ואת עלותן, אלה הם תחומים מובהקים בהם נדרשת חוות-דעת של מומחה לדבר.....	490
35. צדדים שהסכימו ביניהם למנות מומחה שייתן מענה לשאלה פלונית מחוייבים להחלטתו מכוח ההסכם שנכרת ביניהם.....	491
36. בית-המשפט העליון דחה ערעורים כנגד אישור חוות-דעת רו"ח שהכריע במחלוקות שותפי חברה שביקשו להיפרד.....	493
37. מעמדו של "מומחה" כ"מעין בורר".....	495
38. דחיית כל טענות הנתבעת באשר לחוות-הדעת של מומחה בית-משפט.....	497
39. אין לקבל את הטענות של צד שלישי לפסול את המומחה מטעם בית-המשפט.....	497
40. אמנם, מקום בו עולה חשש שמא המומחה הפר את חובותיו בתחום האמון או את חובותיו המקצועיות, רשאי בית-המשפט להורות על פסילת חוות-דעתו או להורות על מינוי מומחה נוסף. ואולם, אמצעי של פסילת חוות-הדעת יינקט במשורה, ורק מקום בו הפגם שנפל בחוות-הדעת יורד לשורשו של עניין ועלול לגרום לעיוות דין. גם מינוי מומחה נוסף ייעשה רק במקרים יוצאי דופן בהם סבור בית-המשפט כי לא ניתן לסמוך ממצאים על יסוד חוות-דעתו של המומחה ויתר הראיות שבאו לפניו.....	499
41. אין די בטענה כי המומחה שימש בעבר מומחה מטעם חברות ביטוח, וגם אין די בטענה כי המומחה שימש כמומחה מטעם הצד שכנגד או כי הגיש חוות-דעת מטעמו, על-מנת לפוסלו. לצורך פסילת מומחה יש צורך בהוכחת קיומה של זיקה מהותית בין המומחה לבין הצד שכנגד על פני פרק זמן משמעותי, שיש בה להעלות "חשש משמעותי" כי זכויותיו של המבקש תיפגענה.....	499
42. לצד חזקות התקינות והמקצועיות מהן נהנה מומחה בית-המשפט, ועל-מנת להצדיק את האמון הרב שניתן בו, מוטלות עליו חובות שונות שהן מקצת החובות המוטלות על בית-המשפט עצמו. הסוג הראשון של החובות המוטלות על המומחה הן חובות אמון, בגדרן נדרש המומחה לנהוג בתום-לב, באובייקטיביות, ללא משוא פנים, בלא ניגוד עניינים, ותוך הקפדה על מראית עין של התנהלות תקינה.....	499
43. די בכל אחד מהטעמים שפורטו לא-כל-שכן לנוכח משקלם המצטבר, כדי להוביל למסקנה, כי מדובר במקרה חריג המצדיק נקיטה בצעד החריג של פסילת חוות-דעת מומחה בית-משפט ומינוי מומחה רפואי אחר תחתיו. זאת ועוד. השארת המצב על כנו עלולה לגרום לתובעת עיוות דין על לא עוול בכפה, כאשר למרבה הצער, נקלעה בעל כורחה ליריבות אישית בין המומחים.....	500

44. טענות התובעים בנוגע לזיקה כלשהיא בין המומחית לבין הנתבעת 2 או הצד השלישי נסמכות אך ורק על פרסומים באתר האינטרנט של המומחית שלפיה נטלה חלק בפרוייקטים שבהם היו מעורבים גם אלקטרה וגם הצדדים השלישיים. ברם, לא הוכח כי המומחית הייתה בקשר עסקי או מסחרי ישיר עם אלקטרה או עם הצד השלישי, ולא נסתרה טענת המומחית כי מי ששכר את שירותיה באותם פרויקטים היה היזם של הפרוייקט ולא מי מבעלי הדין בהליך דנן.....500	
45. גם אם קיימים קשיים מסויימים בחוות-הדעת, אין בקשיים אלה כדי להוביל לפסילת חוות-הדעת בשלב זה של ההליך. לא ראיתי להתערב בקביעה זו. דרך המלך לתקיפת חוות-דעת מומחה במישור המקצועי היא בדרך של חקירת המומחה ולא בדרך של בקשה לפסילת חוות-דעתו.....500	
46. חשש ממשי לניגוד עניינים - טיב היחסים כנטען בטופס ההצהרה, אינו מקים חשש ממשי למשוא פנים, ואין בו כדי לבסס פגם חמור במיוחד באופן שיורד לשורש העניין, המצדיק ביטולה או פסילתה של חוות-דעת המומחה או פסילת המומחה, ובשים-לב לעיתוי הגשת הבקשה לפסילת חוות-דעת המומחה, אשר כאמור, הוגשה רק לאחר שהמבקש נחשף למסקנותיה, הבקשה לפסילת חוות-דעת המומחה נדחתה.....501	
47. לא תיפסל חוות-דעת של מומחה מטעם בית-המשפט, בשל טענה לניגוד עניינים וזאת גם אם המומחה לא עמד בחובות הגילוי המוטלות עליו בנוגע לניגוד העניינים וכי יש לבחון אם נסיבות המקרה מעוררות חשש ממשי למשוא פנים מצד המומחה.....501	
שער ג': אחריות שמאי מקרקעין.....503	
פרק א': מבוא.....503	
פרק ב': דוגמאות ותקדימים.....505	
1. נדחתה תביעה נגד עו"ד שייצג רוכשים בעסקה לרכישת דירת מגורים, ושמאי מקרקעין, שנטען כי התרשלו כשלא גילו לרוכשים שהנכס שהם רוכשים בנוי בניגוד לתב"ע.....505	
2. התקבלה תובענה לפיצוי בגין ליקויי בניה - הנתבעת תשלם לתובעים, ביחד ולחוד, את הסך 188,742 ש"ח.....507	
3. התובעים לא הוכיחו את קיומן של חריגות הבניה כפי שנטענו על-ידם - אחריות שמאי שלא ציין החריגות בחוות-הדעת.....508	
4. לא נמצאה הצדקה לבירור נוסף - שלישי במספר - שומת היטל השבחה.....510	
5. התביעה התקבלה, תוך חיוב הנתבע בפיצוי התובעים בגין הנזק שגרם להם ברשלנותו - שומת היטל השבחה.....511	
6. הפעולות שביצע הכונס בניגוד לדין ולהחלטות מפורשות מכוחן פעל.....513	

7. התביעה נדחתה - כונס נכסים ושמאי מקרקעין - לא הוכחה טענת תרמית או הטעיה או רשלנות.....	515
8. תביעת בנק - רשלנות שמאי מקרקעין - לא נמצא כי התקיימו המבחנים הנדרשים להענקת רשות ערעור בגלגול שלישי.....	516
9. תביעה נגד שמאי מקרקעין - שיהוי בהגשת סעד זמני.....	517
10. השמאי שחב חובת זהירות מושגית וקונקרטית כלפי הכונס וכלפי המערערים - התרשל.....	518
11. נדחתה טענת התובעים בעניין רשלנות הנתבע לגבי עצם סכום השומה שבחוות-הדעת.....	520
12. שמאית מכריעה - בעקבות המינוי לא נקלעה השמאית למצב שבו היה קיים חשש לניגוד עניינים או למשוא פנים.....	522
13. התקבלה תביעת בנק נגד שמאית מקרקעין - ערכה שומה באופן רשלני.....	523
14. האחריות להערכות השמאיות מוטלת כולה ובאופן בלעדי על כתפי המאמן.....	525
15. נדחתה תביעת בנק נגד שמאי בגין נזקים שארעו לו בהסתמכו על חוות-דעת שערך.....	526
16. נדחתה תביעת אחריות מקצועית - השמאי הנתבע הגיש חוות-דעת מקצועית ולא רשלנית.....	526
17. על המערערים היה לזמן את השמאי לעדות, נוכח הליקויים שהתגלו בחוות-דעתו ומשלא עשו כן - אין להם להלין, אלא על עצמם.....	528
18. עתירה נגד מועצת שמאי מקרקעין - העתירה נדחתה.....	529
19. תביעה כנגד צד שלישי (עורך-דין) שעבד כשכיר אצל הנתבע (משרד עורכי-דין) - ההודעה לצד שלישי נמחקה.....	530
שער ד': אחריות מהנדסים	533
פרק א': כללי	533
פרק ב': דוגמאות ותקדימים	535
1. פסילת חוות-דעת מומחה בתוארו כמהנדס בניין.....	535
2. מומחה יהיה מי שרכש את מומחיותו בלימודים סדירים וזכה לתעודה פורמלית. ברם, אין מניעה לכך ש"מומחה" ירכוש את מומחיותו שלא בדרך פורמלית.....	536
3. דחיית בקשה לפסילת מומחה בהתחשב בניסיונו הרב על-אף אי-קיום תנאים להכשרתו כמהנדס.....	537
4. דחיית תביעה נגד אדריכלים בגין רשלנות.....	539
שער ה': עניינים שונים	541
פרק א': אחריות מודד	541
פרק ב': אחריות כונס נכסים	545
פרק ג': אחריות יועץ מס	553
פרק ד': אחריות רואה חשבון	555